
Grzegorz Jasiński

SYTUACJA W DIECEZJI MAZURSKIEJ
KOŚCIOŁA EWANGELICKO-AUGSBURSKIEGO
W ŚWIEŁLE DANYCH STATYSTYCZNYCH
Z LAT 1956–1959

Słowa kluczowe: Kościół ewangelicki, Mazury, XX w.

Schlüsselwörter: Evangelische Kirche, Masuren, XX Jh.

Keywords: Evangelical Church, Masuria, 20th century

INSTYTUT PÓŁNOCNY
IM. WOJCIECHA KĘTRZYŃSKIEGO

Od 1952 r. zaobserwowano w województwie olsztyńskim zwiększanie się liczby podań o wyjazd z Polski składanych przez ludność rodzimą¹. Do 1954 r. około 7 tys. osób zgłosiło chęć opuszczenia kraju na podstawie deklarowanej przynależności do narodu niemieckiego, jednak dla ogromnej większości działanie to okazało się bezowocne, a przy tym ściągnęło uwagę organów bezpieczeństwa i nierzadko naraziło na represje². Próbowano opuszczać Polskę nielegalnie, ale najczęściej podejmowano starania o wyrobienie sobie dokumentów poświadczających niemiecką przynależność narodową za pośrednictwem rodzin zamieszkałych w obu państwach niemieckich³.

---

¹ Po 1989 r. zwrócono uwagę na brak jednoznaczności pojęcia „polska ludność rodzima”. Pierwotnie odnosiło się ono do niewielkiej grupy świadomych Polaków oraz osób zweryfikowanych (niezależnie od tego, co stało u podstaw tego procesu i jak on przebiegał), a niekoniecznie identyfikujących się z narodem polskim, co wykazały następne lata. Z biegiem czasu zaczęto inaczej stawiać pytanie o ów podział. Dokonano redefinicji określenia „ludność autochtoniczna” i objęto nim całą społeczność zastaną przez Polaków na Ziemiach Zachodnich i Północnych, a więc „ludność rodzimą” (traktowaną tak przez władze polskie), Niemców wysiedlonych w latach 1945–1950 oraz „Niemców uznanych”, zatrzymanych w Polsce z powodu ich użyteczności dla gospodarki. Poszerzyło się pojęcie „Niemcy” – miało ono dotyczyć zarówno tych, których nazywano „Niemcami oficjalnymi” lub „uznanymi”, jak i osoby zweryfikowane, ale deklarujące publicznie swoje przekonania narodowe, choćby w czasie akcji paszportyzacji – zob. G. Jasiński, *Mniejszości narodowe na Warmii i Mazurach (1945–1989)*. *Stan badań*, w: *Warmińsko-Mazurskie Studia z Historii Najnowszej*, red. D. Krysiak, t. I, Olsztyn 2016, ss. 19–120.

² Jako przykład zob. G. Jasiński, *Akcja represyjna wobec ludności niemieckiej w województwie olsztyńskim przed wyborami do sejmiku w 1952 roku*, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, 2012, nr 1, ss. 33–77 (część I); 2012, nr 2, ss. 290–331 (część II).

³ A. Sakson, *Mazury – społeczność pogranicza*, Poznań 1990, s. 164.

Proces destalinizacji w 1956 r. pozwolił na wyrażenie pewnej krytyki wcześniejszej polityki przymusowej polonizacji ludności rodzimej. Nie negowano jej ostatecznego celu, jednak zaczęły pojawiać się głosy – szczególnie w środowisku powracających na scenę polityczną i społeczną działaczy mazurskich oraz warmińskich – opowiadające się za koniecznością prowadzenia elastyczniejszych działań, zwłaszcza na polu językowym. Z kolei główną reakcją ludności autochtonicznej na okresowe zelżenie nadzoru policyjnego była z jeden strony nasilająca się manifestacja niemieckości, widoczna szczególnie po październiku 1956 r., z drugiej – zamiar wykorzystania tej sytuacji do wyjazdu na Zachód. Uznano, że pomimo zapowiedzi i pierwszych przejawów demokratyzacji życia w Polsce nie pojawiła się jednak możliwość pielęgnowania niemieckiej tożsamości. Powodem była także chęć połączenia się z członkami rodzin żyjącymi w obu częściach Niemiec, a także napływające informacje o poprawie sytuacji gospodarczej w Niemczech Zachodnich, które budziły nadzieję na lepsze życie wobec ekonomicznej degradacji Polski⁴.

Początkowo władze usiłowały kierować tym procesem: wydawały zgodę na wyjazd osobom starszym, chorym, w wieku emerytalnym, wreszcie uznanym za wrogie (tzw. „rewizjonistom” czy „wodzirejom”), odrzucały natomiast wnioski rodzin pełnych i osób uznanych za przydatne dla polskiej gospodarki. Potem, na dłuższy czas, sytuacja wyrwała się spod kontroli władz z powodu masowo składanych próśb o zezwolenie na wyjazd, a w 1956 r. zawarto umowy z rządami NRD i RFN. W latach 1956–1959 z terenu Warmii i Mazur (łącznie z powiatami należącymi do województwa białostockiego) wyjechało ponad 38 tys. osób, czyli ponad 30% wszystkich Warmiaków i Mazurów, z tym że *gros* stanowiła ludność ewangelicka. Pojawiały się opinie wręcz o „psychozie wyjazdowej”, oddziałującej także na tych, którzy nie planowali wcześniej osiedlenia się w Niemczech. Nierzadko, jeszcze przed uzyskaniem zgody na wyjazd, likwidowano własne sprawy i pozbywano się majątku, co w przypadku odmowy wzmacniało determinację wyjazdową. Gdy w 1959 r. władze polityczne, przerażone rozmiarami akcji emigracyjnej (należy pamiętać, że objęła ona także inne dawne niemieckie rejony Polski, z Opolszczyzną na czele), przerwały ją, z pozostałych około 70 tys. autochtonów, około 42 tys. nadal ubiegało się o wyjazd⁵. Pomimo że ruch masowy ustał, jednak ci, którzy pozostali, zaczęli żyć w atmosferze tymczasowości. Chęć emigracji wyrażano już pod koniec lat czterdziestych i w pierwszej połowie lat pięćdziesiątych XX w. – wtedy bez możliwości jej zrealizowania. Potem, gdy ewentualność

⁴ Rok 1956 na Warmii i Mazurach. Wybór źródeł, wydał B. Łukaszewicz, Olsztyn 1998, ss. 16–17, 48–52, 72–79, 85–97, 102–104, 147–149, 168–172, 178–181, 182–188.

⁵ Szerzej na ten temat: D. Stola, *Kraj bez wyjścia? Migracje z Polski 1949–1989*, Warszawa 2012, ss. 110–128.

taka powstała, uznano że warto poczekać na następną okazję, a do jej wykorzystania potrzebna jest determinacja i podtrzymywanie niemieckiej tożsamości. Dotyczyło to także młodszego pokolenia, wychowanego już w Polsce i nie zawsze dobrze władającego niemieckim. Czynniki te wzmacniały oczywiście stan tymczasowości⁶.

Wyjazdy wpływały na sytuację Diecezji Mazurskiej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, stanowiącej największe w Polsce skupisko ewangelików – luteranów. Diecezja obejmowała południową część dawnych Prus Wschodnich (przypadłą Polsce w 1945 r.) wraz ze wschodnimi terenami dawnych Prus Zachodnich (Iława, Susz) i Białostoczną. Po ustabilizowaniu się struktury Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego pod koniec lat czterdziestych XX w. (choć parafię w Suwałkach i zbor w Białymstoku uruchomiono dopiero na początku lat pięćdziesiątych) diecezję zamieszkiwało około 58 tys. wiernych (1948 r.) i była ona najliczniejsza w Polsce.

Gdy rozpoczęły się wyjazdy, utrzymywała jeszcze prymat, choć oczywiście liczba wiernych malała. Według danych zebranych przez Wydział do Spraw Wyznań Wojewódzkiej Rady Narodowej w Olsztynie statystyka odnosząca się do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Diecezji Mazurskiej (nie wiadomo jednak, czy w pełni uwzględniono w niej wiernych z województwa białostockiego) w drugiej połowie lat pięćdziesiątych XX w. wyglądała następująco:

Rok	1955	1956	1958	1959	1960
Wyznawcy	46144	43633	39811	24822	21399
Parafie	36	36	45	45	45
Zbory	62	66	54	53	53
Stacje kaznodziejskie	30	31	31	32	32
Proboszczowie	3	3	3	3	4
Administratorzy	9	20	15	15	15
Diakoni	12	–	–	–	–
Diakonisy	5	2	1	–	–
Wikarzy	–	–	–	–	7

Źródło: Archiwum Państwowe w Olsztynie, 444/Wydział do Spraw Wyznań/112, b.k., Charakterystyka Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, Diecezja Mazurska, Olsztyn 9 I 1961 (dane opublikowane także w: A. Kopiczko, *Kościół warmiński a polityka wyznaniowa po II wojnie światowej*, Olsztyn 1996, s. 188; R. Michalak, *Kościół protestancki i władze partyjno-państwowe w Polsce (1945–1956)*, Warszawa 2002, s. 200).

Dokładniejsza statystyka, opracowana na potrzeby konsystorza Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, wykazywała dane dla całej Polski z końca 1956 r., pozwalające określić usytuowanie Diecezji Mazurskiej na mapie polskiego luteranizmu:

⁶ A. Sakson, *Stosunki narodowościowe na Warmii i Mazurach 1945–1997*, Poznań 1998, ss. 244–249.

a) dane dotyczące stanu posiadania, liczby duchownych i wiernych

Diecezja	Kościoły	Kaplice	Plebanie	Cmentarze	Parafie	Zbory	Stacje kaznodziej-skie	Ziemia w ha	Duchowni	Liczba wiernych	Liczba płacących składki (procent)
Cieszyńska	12	25	13	39	11	2	27	42,54	21	36650	11497 (34,3%)
Katowicka	60	26	43	59	31	35	25	158,76	21	31376	14659 (46,7%)
Mazurska	65	42	43	208	45	54	31	259,79	25	39811	15894 (39,9%)
Pomorsko-Wielkopolska	26	13	25	56	17	10	9	102,09	15	10129	3563 (35,1%)
Warszawska	37	13	21	83	16	24	24	102,79	7	18254	5451 (29,8%)
Wrocławska	50	19	39	34	10	33	24	10,65	11	7128	2386 (33,4%)
	250	138	184	479	130	158	116	676,62	101	143348	53450 (37,2%)

b) czynności duszpasterskie i pracownicy świeccy

Diecezja	Chrzty	Konfirmacje	Śluby	Pogrzeby	Pracownicy świeccy
Cieszyńska	790	738	287	390	40
Katowicka	547	546	239	506	105
Mazurska	1206	1072	362	638	60
Pomorsko-Wielkopolska	152	292	68	134	25
Warszawska	213	370	113	337	36
Wrocławska	197	208	87	91	22
	3105	3226	1156	2096	288

Źródło: Archiwum Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, Diecezja Mazurska, b.k., niepodpisane zestawienie z datą 31 XII 1956.

Spadek liczebności wiernych w diecezji wpłynął naturalnie na jej funkcjonowanie. W 1957 r. senior Edmund Friszke alarmował: „Sytuacja na Mazurach b. poważna. Odpływ ludzi trwa nadal, choć czynniki oficjalne zarzekają się, że to tylko »łączenie rodzin«⁷. Aktualnej liczby członków Kościoła nie potrafiły określić nie tylko władze diecezji, lecz także poszczególni administratorzy nie wiedzieli, ilu wiernych należy do ich parafii i zborów. Zewsząd dobiegały informacje podobne do tej zapisanej w protokole posiedzenia rady kościelnej w Nawiadach: „Ks. Lejczyk wyjaśnił, że z powodu wyjazdów do Niemiec, nie wiadomo już, ile członków posiada parafia i ile jeszcze rodzin na zamiar wyjechać do Niemiec”⁸. Rozpadały

⁷ Archiwum Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, Diecezja Mazurska (AKEA DM), b.k., E. Friszke do K. Kotuli, Olsztyn 21 XI 1957.

⁸ Archiwum Parafii Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Mrągowie, b.k., Protokół z posiedzenia Rady Parafialnej w Nawiadach, Nawiady 6 V 1957.

się rady parafialne, mianowano tymczasowych ich członków, aby po kilku miesiącach znowu powtórzyć tę czynność. Praktycznie zabrakło kworum przedstawicieli świeckich w Zgromadzeniu Diecezjalnym.

Sytuacja ta miała wpływ na stan materialny diecezji: już w 1957 r. jej dochody drastycznie zmalały. Senior Edmund Friszke stwierdził: „Po 4 lutego 1958 r. otrzymaliśmy sprawozdania co do liczby dusz w parafiach diecezji mazurskiej na dzień 31 XII 1957 r. Rok wcześniej mieliśmy 39 600 dusz, zaś 31 XII 57 r. 25 tys. dusz [...], ale w styczniu i lutym już znowu wielu wyjechało, należy się z tym liczyć, że kilka tysięcy jeszcze może wyjechać, nawet może w ciągu kilku najbliższych miesięcy, zatem pozostanie nam połowa stanu dusz z r. 1956/7, zatem słuszne byłoby składkę [diecezjalną na rzecz konsystorza – G.J.] też o połowę obniżyć. t.j. z 56,700 na 28 tys.” Potem nawet zaproponowano obniżenie tej wpłaty do poziomu jednej czwartej pierwotnej sumy⁹. Częściowy paraliż objął także działanie organów diecezji: „Ks. Otello zapytywał, czy komisja, wybrana w ubiegłym roku w sprawie ustalenia norm co do składek i opłat za czynności, coś zdziałała. Przewodniczący wyjaśnił, że komisja ta nie została zwołana z powodu wyjazdów wiernych”¹⁰.

Wrzenie w parafiach powodowała także kwestia językowa¹¹. Żądania wprowadzenia języka niemieckiego w posłudze duszpasterskiej pojawiały się już od końca lat czterdziestych XX w., jednak wprost lawinowej formy nabrały w 1956 r. W tym przypadku łączono także kwestie wyjazdów z prawami językowymi: „Parafie Jerutki, Świątajno, Gawrzyjałki zwracają się z uprzejmą prośbą do Pana Konsystorza (!) o zezwolenie odprawiania nabożeństw, jak również śpiewu zboru i chóru, częściowo w języku niemieckim. Ponieważ więcej niż jak 50% dusz w/w parafii są tacy, którzy nie mogą czytać ani śpiewać po polsku. Co jeszcze gorzej, nie rozumieją kazania Słowa Bożego w polskim języku. Z powodu tego próżne są nasze kościoły. Parafianie czują się odrzuceni i opuszczają swoją ojczyznę, udając się za granicę. Wszystkie członkowie w/w parafii proszą Pana Konsystorza o przychylnie załatwienie naszej prośby”¹².

Sytuacji nie poprawiały zmiany kadrowe. W latach 1956–1959 wyjechało do Niemiec kilku księży: Manfred Buchholz, Sieghard Kunze, Ryszard Małłek, Gerhard Dosch, Horst Gollub, Jan Stokowski i Czesław Gostomski. Na Pomorze przeniósł się Maksymilian Cybulla, któremu władze państwowe nie zezwoliły na dalszą pracę na Mazurach, ponieważ: „Wśród ludności miejscowego pochodzenia

⁹ AKEA DM, b.k., Konferencja księży Diecezji Mazurskiej, Olsztyn 12 III 1957; Archiwum Parafii Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Kętrzynie, E. Friszke do kuratora Diecezji Mazurskiej, Olsztyn 18 II 1958.

¹⁰ AKEA DM, b.k., Protokół ze Zgromadzenia Diecezjalnego Diecezji Mazurskiej, Olsztyn 15 IV 1958.

¹¹ Na ten temat m.in. K. Bielawny, *Kościół Ewangelicko-Augsburski na Warmii i Mazurach po II wojnie światowej w spojrzeniu historyczno-ekumenicznym*, Olsztyn 2008, ss. 259–268.

¹² AKEA, DM, b.k., Rady kościelne z Jerutek, Gawrzyjałek, Świątajna do konsystorza, Jerutki, 27 IV 1957.

posiada duże zaufanie, gdyż w bardzo wielu przypadkach posługuje się językiem niemieckim. W okresie swej pracy na ter. woj. olsztyńskiego nie wykazał zainteresowania w kierunku repolonizacji, a wręcz odwrotnie wykazuje on wrogi stosunek do naszego ustroju oraz sieje ferment i nienawiść wśród wyznawców miejscowego pochodzenia do obecnej rzeczywistości¹³. Podobnie władze zmusiły do odejścia Emila Jeskego, z uwagi na „szereg wrogich wystąpień przeciwko władzy ludowej”, a we wrześniu 1958 r. zmarł senior diecezji Edmund Friszke. Tej luki nie udało się od razu wypełnić, mimo ściągnięcia kilku księży czy nawet czasowego zatrudnienia nieordynowanych magistrów teologii. Wprowadzało to zamęt w parafiach, wywoływało niezadowolenie wiernych, a nawet groźby opuszczenia parafii, jeśli kościelne władze zwierzchnie nie zapewnią stałej opieki duszpasterskiej. Z kolei nowo wybrany senior Diecezji Mazurskiej Alfred Jagucki zarzucał władzom kościelnym faworyzowanie Śląska Cieszyńskiego: „Protestowi zboru [w związku z decyzją oddelegowania stamtąd duchownego na Mazury – G.J.] w Czechowicach można przeciwstawić protesty 70 zborów na Mazurach, które nawet nie marzą o tym, aby mieć własnego proboszcza, ale pragną choćby raz w tygodniu mieć nabożeństwo¹⁴”.

Prezentowane niżej zestawienie powstało na podstawie wypełnianych co-rocennie przez administratorów parafii arkuszy danych statystycznych dotyczących kierowanych przez nich jednostek. Poniżej przedrukowano dane za lata 1956 (na podstawie dokumentów przechowywanych w Archiwum Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Warszawie) i 1959 (Archiwum Akt Nowych w Warszawie¹⁵), obejmujące, o czym już wspomniano, okres najbardziej nasilonych wyjazdów ludności miejscowej do obu krajów niemieckich.

W przedstawionych w formie tabel arkuszach danych uwzględniono najważniejsze zawarte w nich informacje statystyczne (pominięto jedynie adresy parafii/zborów, uposażenia duchownych oraz przekazy na temat majątku Kościoła niebędącego w jego posiadaniu (zob. niżej)). Oczywiście wiele informacji, np. dane dotyczące pojemności kościołów i kaplic, czy nawet liczby parafian (tam, gdzie zamykają się w okrągłych liczbach dziesiątek) należy uznać za szacunkowe, podobnie – co nie powinno dziwić – ujmowano liczbę niezarejestrowanych jako parafianie ewangelików. Duchowni zamiennie używali określeń kościół i kaplica dla mniejszych budynków sakralnych.

Według tych zestawień w 1956 r. diecezję zamieszkiwało 36 529 luteranów (należy przy tym uwzględnić brak danych z dwóch dużych struktur: Mikołajek

¹³ Archiwum Akt Nowych, 25/249, k. 1, Wydział do Spraw Wyznań Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Olsztynie do Urzędu do Spraw Wyznań, Olsztyn 30 V 1956.

¹⁴ AKEA, DM, b.k., A. Jagucki do Prezydium Naczelnej Rady Kościoła, Szczytno, 29 XI 1959.

¹⁵ Dane te w formie skrótovej, ograniczone do liczby wiernych i liczb czynności duszpasterskich, przedstawiono wcześniej w: K. Urban, *Luteranie i metodyści na Mazurach 1945–1957*, Kraków 2000, ss. 494–498 (tu dodatkowo podobne zestawienie za 1954 r., ss. 489–493).

i Pasymia, oraz czterech mniejszych: Korsz, Księżego Lasku, Olecka i Szymonki), co odpowiadałoby w przybliżeniu informacjom zawartym w przytoczonej wyżej tabeli z danymi dla całej Polski (39 811 osób). Podobnie wygląda odsetek płacących składki kościelne (warto zaznaczyć, że młodzież do 16 roku życia i osoby powyżej 60. były z nich oficjalnie zwolnione). W liczbach bezwzględnych (uwzględniając brak danych z wyżej wymienionych parafii i zborów) płacących było 14 886, co dało ściągalność składek w wysokości 40,7% ogółu wiernych (a więc niemal identycznie jak we wzmiankowanej tabeli).

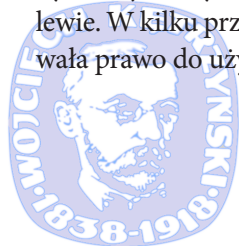
W 1959 r. wiernych było już tylko 23 200 (brak danych jedynie z dwóch małych zborów: Nowej Wsi, pow. szczycieński, i Olszewa). W ciągu trzech lat procent wiernych zmalał do 58,2 w stosunku do danych zawartych w tabeli dla całej Polski z 1956 r. Zaskakuje, ale też świadczy o przywiązaniu do Kościoła, fakt, że pomimo wyjazdów, rozpadu rad parafialnych, kłopotów z opieką duszpasterską składki parafialne napływały na poprzednim poziomie, a nawet nieco go przewyższały (41,4%).

Należy także zauważyć, że w latach 1956–1959 na 100 ujętych w zestawieniach jednostek (parafii i zborów) aż 60 zmieniło swoich duszpasterzy, w kilku przypadkach nastąpiły nawet po dwie zmiany w ciągu roku.

Na uwagę zasługuje jeszcze kwestia majątku kościelnego. Na mocy dekretu prezydenta z 19 września 1946 r. majątek ruchomy i nieruchomy parafii i innych jednostek organizacyjnych dawnego Kościoła Unijnego znajdujący się w dniu 31 października 1946 r. w posiadaniu Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego stawał się jego własnością, natomiast nieprzejęty – pozostawał we władaniu państwa. Jednak w ustawie z 4 lipca 1947 r. stwierdzono, że decyzja o przejęciu przez Kościół Ewangelicko-Augsburski majątku, który był w jego posiadaniu do 31 października 1946 r., nie ma zastosowania wobec byłych parafii unijnych na Ziemiach Odzyskanych, miał on pozostawać w dyspozycji Skarbu Państwa. Naturalnie Kościół Ewangelicko-Augsburski, także z powodu dość nieprecyzyjnych zapisów ustawy z 1947 r., stał na stanowisku, że obowiązuje go dekret z 1946 r. i jest już prawnym właścicielem majątków także na Ziemiach Odzyskanych. Uważał również, że ma prawo pierwszeństwa ubiegania się o nowe, niebędące jeszcze jego własnością majątki Kościoła Unijnego¹⁶. I choć formalnie władze Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego musiały pogodzić się ze stanem prawnym wprowadzonym przez ustawę z 1947 r., bardzo często poszczególni duchowni wykazywali majątek dawnego Kościoła Unijnego, leżący na terenie zarządzanych przez nich jednostek, ale formalnie niestanowiący własności parafii. Z drugiej strony, państwo, zwłaszcza w pierwszej

¹⁶ W. Sławiński, *Spory o nieruchomości Kościołów ewangelickich w Polsce w latach 1945–1947 – ujęcie historyczno-prawne. Zarys zagadnienia*, w: *Polski protestantyzm w czasach nazizmu i komunizmu*. Zbiór studiów pod red. J. Kłaczka, Toruń 2009, ss. 356–371.

połowie lat pięćdziesiątych, gdy stało się prawnym właścicielem majątku, przejmowało (odbierało) parafiom ziemie, plebanie i inne budynki gospodarcze, które były w ich posiadaniu od 1946 r. Rok 1956, jak wynika z omawianej ankiety, przyniósł w kilku przypadkach zwrot części tych majątków (Działdowo, Dźwierzuty, Nidzica, Rańsk, Rozogi, Rybno). Jednak, także w tym samym roku, rozpoczął się odwrotny proces, którego nasilenie można zaobserwować w 1959 r. – odbierania przez lokalne władze majątku kościelnego, również tego przekazanego niespełna rok czy dwa lata wcześniej¹⁷. I tak w 1956 r. łupem władz padła ziemia i budynki w Biskupcu Reszelskim, Giżycku, Kobałtach, Mańkach, a w 1959 r. – w Bisztynku, Czerwoncu, Dąbrównie, Dźwierzutach (odebrano budynek przyznany w 1956 r.), Giżycku, Kobałtach, Księżym Lasku, Mrągowie, Nowej Wsi (pow. olsztyński), Opaleńcu, Orłowie, Pasymiu, Rozogach (odebrano budynek przyznany w 1956 r.), Rybnie (jw.), Rydzewie, Szczytnie, Szestnie, Trelkowie, Wielbarku, Wydminach, Zalewie. W kilku przypadkach, szczególnie przy przejmowaniu plebanii, parafia zachowała prawo do użytkowania pojedynczych izb bądź sal służących jako kaplice.

INSTYTUT PÓŁNOCNY
IM. WOJCIECHA KĘTRZYŃSKIEGO

¹⁷ Były to działania, które dotknęły także szeroko Kościół katolicki, zob. A. Kopiczko, *Kościół warmiński a polityka wyznaniowa po II wojnie światowej*, Olsztyn 1996, ss. 171–172.

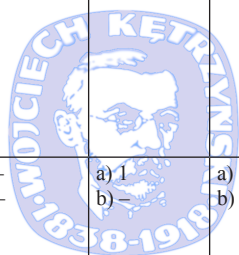
**INSTYTUT PÓŁNOCNY
IM. WOJCIECHA KĘTRZYŃSKIEGO**

Miejscowość, status, stacje kaznodziejskie a) 1956 b) 1959	Nazwisko proboszcza/administratora, ewentualnie pełniącego te obowiązki a) 1956 b) 1959	Liczba ewangelików, w tym zarejestrowanych/niezarejestrowanych/płacących składki a) 1956 b) 1959	Pracownicy świeccy a) 1956 b) 1959	Wykaz nieruchomości znajdujących się realnie w posiadaniu Kościoła a) 1956 b) 1959	Roczny budżet: dochód/rozchód a) 1956 b) 1959	Liczba chrztów a) 1956 b) 1959
Banie Mazurskie (zbór)	a) Jan Szezech b) Emil Zmijewski	a) 138 (138 / - / 33) b) 29 (29 / - / 10)	a) - b) -	a) kaplica dla 200 osób, cmentarz b) j.w.	a) 5763/5568 b) 1555/950	a) 8 b) 1
Baranowo (parafia)	a) Władysław Pilch b) j.w.	a) 950 (950 / - / 233) b) 150 (130 / 20 / 50)	a) - b) -	a) kościół, plebania, cmentarz b) kościół dla 200 osób, cmentarz	a) 16084/15664 b) 8098/7992	a) 16 b) 7
Barciany (zbór)	a) Paweł Bakalarz b) j.w.	a) 118 (118 / - / 72) b) 76 (76 / - / 40)	a) - b) -	a) kaplica b) j.w.	a) 4304/4107 b) 5725/4430	a) 9 b) 4
Barczewo (zbór)	a) Edmund Friszke b) Otton Wittenberg	a) 170 (170 / - / 52) b) 70 (70 / - / 19)	a) - b) -	a) kościół dla 150 osób, kaplica w Ramsowie, 2 cmentarze b) kościół dla 300 osób, cmentarz	a) 6528/6756 b) 2176/2000	a) 3 b) -
Bartoszyce (parafia)	a) Manfred Buchholz b) Otton Wittenberg	a) 398 (398 / - / 197) b) 200 (200 / - / 120)	a) 1 (organista) b) 1 (zakrystianka)	a) kaplica na 150 osób, 2 cmentarze b) j.w.	a) 36413/24561 b) 13640/10960	a) 17 b) 5
Bezlawki (zbór)	a) Paweł Bakalarz b) j.w.	a) 286 (286 / - / 142) b) 141 (141 / - / 52)	a) - b) -	a) kościół, cmentarz b) j.w.	a) 8274/6344 b) 10759/5390	a) 11 b) 10
Biała Piska (zbór)	a) Otton Hintz b) j.w.	a) 326 (326 / - / 251) b) 87 (87 / - / 61)	a) - b) -	a) kaplica dla 200 osób, cmentarz b) j.w.	a) 8618/8618 b) 3332/3332	a) 9 b) 6
Białystok (zbór)	a) Jan Stokowski b) j.w.	a) 34 (34 / - / 34) b) 30 (30 / - / 19)	a) 1 (sekretarka) b) -	a) cmentarz b) j.w.	a) 2460/2400 b) 3156/2400	a) 1 b) -
Biskupiec Pomorski (zbór) b) stacje kaznodziejskie: Kisielice, Nowe Miasto	a) Horst Gollub b) Franciszek Duda	a) 85 (85 / - / 50) b) 60 (60 / - / 29)	a) - b) -	a) kościół dla 200 osób, cmentarz b) j.w. (kościół dla 300 osób)	a) 1873/1732 b) 2600/2400	a) 3 b) 4

Liczba konfirmantów a) 1956 b) 1959	Liczba ślubów (w tym mieszanych) a) 1956 b) 1959	Liczba przystępujących do komunii a) 1956 b) 1959	Liczba pogrzebów a) 1956 b) 1959	Liczba dzieci pobierających naukę religii a) 1956 b) 1959	Szkółki niedzielne i liczba dzieci a) 1956 b) 1959	Chóry kościelne a) 1956 b) 1959	Inne a) 1956 b) 1959
a) 16 b) –	a) – b) 3	a) 29 b) 5	a) 1 b) 1	a) 2 b) 4	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –
a) 23 b) 6	a) 11 b) 5	a) 447 b) 30	a) 9 b) 20	a) 58 b) –	a) tak b) –	a) tak b) –	a) – b) –
a) 1 b) –	a) – b) –	a) 34 b) 16	a) 1 b) –	a) 4 b) 6	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –
a) 2 b) 4	a) – b) –	a) 152 b) 49	a) 3 b) 9 (w tym 8 z domu opieki)	a) 5 b) 3	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) nastąpiła zmiana na stanowisku administratora
a) 17 b) –	a) 1 b) –	a) 213 b) 94	a) 7 b) 4	a) 31 b) 10	a) tak b) tak (10)	a) tak b) –	a) – b) nastąpiła zmiana na stanowisku administratora
a) 10 b) 6	a) 1 b) 3	a) 159 b) 71	a) 2 b) 1	a) 23 b) 12	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –
a) 11 b) –	a) – b) –	a) 189 b) 48	a) 5 b) –	a) 24 b) 3	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –
a) 1 b) –	a) – b) –	a) 67 b) 61	a) – b) 1	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) nabożeństwa gościnne w kaplicy Kościoła baptystycznego b) –
a) – b) 7	a) – b) 2	a) 48 b) 35	a) 2 b) –	a) 2 b) 2	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –

Biskupiec Re-szelski (parafia)	a) Maksymilian Cybulla b) Lucjan Stein- hagen	a) 187 (187 / - / 56) b) 134 (134 / - / 23)	a) 1 (ko- ścielny) b) 3 (ko- ścielna, księgową, skarbnicz- ka)	a) kościół dla 400 osób, plebania z salą zborową, dom mieszkalny, cmen- tarz b) j.w. (kościół dla 300 osób)	a) 18087/16294 b) 21810/16819	a) 6 b) 7	
Bisztynek (zbór)	a) Manfred Buchholz b) Lucjan Stein- hagen	a) 42 (42 / - / 35) b) 60 (50 / 10 / 24)	a) - b) 1 (ko- ścielna)	a) kościół dla 250 osób, plebania z salą zborową, cmentarz b) kościół dla 180 osób (nieczynny), cmentarz	a) 4857/3299 b) 8089/3355	a) 3 b) 1	
Czerwonka (zbór)	a) Maksymilian Cybulla b) Lucjan Stein- hagen	a) 38 (38 / - / 16) b) 18 (- / 18 / -)	a) - b) -	a) kaplica dla 80 osób z częścią mieszkalną, ple- bania, 1 ha ziemi ornej, cmentarz b) j.w. (z wyjątkiem ziemi ornej)	a) 988/753 b) -/-	a) - b) -	
Dąbrówno (parafia) b) stacje ka- znodziejskie: Leszcz, Osie- kowo	a) Paweł Kubi- czek b) Franciszek Duda	a) 168 (169 / - 89) b) 41 (- /41 / (169 /-/ 89)	a) - b) 1 (ko- ścielny)	a) kościół dla 2000 osób, spalona ple- bania, budynek go- spodarczy, cmentarz (współużytkowanie z parafią metody- styczną) b) j.w. (kościół dla 500 osób)	a) 7139/7025 b) -/-	a) 8 b) 2	

a) 10 b) 1	a) 5 b) 1	a) 121 b) –	a) 4 b) –	a) 13 b) 2	a) tak b) tak (12)	a) tak (zespół gitarzy- stek) b) –	a) Powiatowa Rada Naro- dowa prze- jęła budynek gospodarczy b) nastąpiła dwukrotna zmiana na stanowisku administra- tora, parafia ponownie usamodziel- niona
a) – b) –	a) 1 b) –	a) 42 b) 48	a) – b) 1	a) 6 b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) nastąpiła dwukrotna zmiana na stanowisku administra- tora, plebania przejęta przez Miejską Radę Narodową
a) – b) –	a) 1 b) –	a) 21 b) –	a) 1 b) –	a) 6 b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) nastąpiła dwukrotna zmiana na stanowisku administra- tora, część mieszkalna kaplicy prze- jęta przez Gromadzką Radę Naro- dową b) wśród wiernych 9 dzieci, w tym 3 nieochrz- czonych
a) 5 b) –	a) – b) 1	a) 98 b) 69	a) 8 b) 1	a) 12 b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) nastąpiła zmiana na sta- nowisku admi- nistradora, cza- sowo opiekę sprawuje Fran- ciszek Duda b) Gromadzka Rada Naro- dowa przejęła budynek go- spodarczy

INSTYTUT PÓŁNOCNY
IM. WOJCIECHA KĘTRZYŃSKIEGO

Drygały (zbór)	a) Otton Hintz b) j.w.	a) 145 (145 / - / 90) b) 57 (57 / - / 21)	a) – b) –	a) kaplica dla 200 osób, cmentarz b) j.w.	a) 6134/6134 b) 4460/4460	a) 12 b) 5
Działdowo (parafia); a) punkty kaznodziejskie: Burkat, Lidzbark Welski, Szczupliny, Koszelewy b) punkty kaznodziejskie: Burkat, Lidzbark Welski, Hłowo, Szczupliny, Koszelewy	a) Jerzy Otello b) Henryk Sikora	a) 318 (318 / - / 22) b) 200 (150 / 50 / 35)	a) 1 (księgowy) b) 2 (sekretarz, kościelny)	a) Działdowo: kościół dla 1000 osób, plebania, budynek gospodarczy, 28 ha ziemi ornej, Lidzbark Welski: kościół dla 200 osób, budynek gospodarczy, 6,7 ha ziemi ornej, 2 cmentarze, Koszelewy: kościół dla 200 osób, cmentarz, Szczupliny: kościół dla 150 osób, cmentarz, Burkat: kościół dla 150 osób, budynki gospodarcze, 2 cmentarze, Białuty: kościół dla 150 osób, budynek gospodarczy, cmentarz, Dębien: kaplica dla 100 osób z mieszkaniem (zniszczona), cmentarz, Bryńsk: kaplica (wyzierzawiona parafii katolickiej), Hłowo: kaplica dla 150 osób z mieszkaniem, budynek gospodarczy, cmentarz, b) Działdowo: kościół dla 3000 osób, plebania, dom, ok. 7 ha sadów, 21 ha ziemi ornej, 3 cmentarze (majątku w innych miejscowościach nie wykazano)	a) 30568/30568 b) 1000/1000	a) 1 b) 5

INSTYTUT BADAŃ REGIONALNYCH
IM. WOJCIECHA KĘPCZYŃSKIEGO

a) 12 b) –	a) 1 b) 1	a) 93 b) 44	a) 2 b) 1	a) 12 b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –
a) 1 b) –	a) – b) 2	a) 115 b) 300	a) 1 b) 1	a) 18 b) 15	a) – b) tak (15)	a) – b) –	a) wydzielono stację w Lidzbarku Welskim, uzyskano drogą sądową kaplicę w Hłowie oraz plebanię, budynek gospodarczy i ziemię w Lidzbarku Welskim b) nastąpiła zmiana na stanowisku administratora

INSTYTUT PÓŁNOCNY
IM. WOJCIECHA KĘTRZYŃSKIEGO

Dźwierzuty (parafia)	a) Otton Wittenberg b) Lucjan Steinhagen	a) 713 (713 / - / 178) b) 390 (337 / ok. 50 / 120)	a) 2 (organistka, sprzątaczką) b) 3 (organistka, kościelna, księgową)	a) kościół dla 900 osób, plebania, 3 cmentarze b) kościół dla 1100 osób, 3 cmentarze	a) 9401/10237 b) 19166/15032	a) 25 b) 12
Elk (zbór)	a) Edward Busse b) j.w.	a) 91 (91 / - / 52) b) 21 (21 / - / 11)	a) - b) -	a) kaplica dla 120 osób, cmentarz b) j.w.	a) 6982/3045 b) 1932/1841	a) 2 b) -
Gardyny (zbór)	a) Jerzy Otello b) j.w.	a) 270 (270 / - / 70) b) 203 (203 / - / 70)	a) - b) -	a) spalone kościół i plebania, 1 ha sadu, 3 ha ziemi ornej, 7 cmentarzy b) j.w.	a) 5897/5640 b) włączone do budżetu Nidzicy	a) 4 b) 6
Gawrzyjałki (parafia, w org. Gawrzyjałka)	a) Tadeusz Bogucki b) Rudolf Turoń	a) 289 (289 / - / 170) b) 311 (305 / 6 / 197)	a) 1 (kościelny) b) 1 (kościelna)	a) kościół dla 600 osób, plebania, 10 arów sadu, 10 arów ziemi ornej, cmentarz b) kościół dla 1000 osób, plebania, dom mieszkalny, kilka cmentarzy	a) 13163/10193 b) 15017/12945	a) 2 b) 14
Gierzwałd (parafia w stanie nieczynnym, w org. Gierkowo)	a) Paweł Kubiczek b) Franciszek Duda	a) - b) -	a) - b) -	a) kościół, cmentarz (współwłasność z parafią metodystyczną) b) j.w.	a) - b) -	a) - b) -
Giżycko (parafia) b) stacja kaźnodziejska: Kamionki	a) Jan Sczech b) j.w.	a) 937 (937 / - / 392) b) 872 (872 / - / 209)	a) 4 (kościelny, organistka, nauczycielka szkółki niedzielnej, kierownik chóru) b) 2 (organistka, sprzątaczką)	a) kościół dla 1000 osób, plebania, dom mieszkalny, 0,4 ha łąki, 0,3 ha ziemi ornej b) j.w.	a) 55938/54290 b) 50000/47000	a) 39 b) 32

a) 17 b) –	a) 3 b) 5 (1)	a) 632 b) 269	a) 7 b) 7	a) 25 b) 20	a) tak b) –	a) tak b) –	a) parafii przyznano plebanię i część zabudowań gospodarczych b) nastąpiła dwukrotna zmiana na stanowisku administratora, plebania przejęta przez Gromadzką Radę Narodową
a) – b) –	a) – b) –	a) 58 b) 16	a) 3 b) –	a) 11 b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) uzyskano kaplicę b) –
a) – b) –	a) 2 b) 3	a) 179 b) 167	a) 2 b) 1	a) 25 b) 18	a) tak b) –	a) tak b) tak	a) nastąpiło usamodzielnienie zboru, wydzierżawiono kaplicę na 120 osób b) –
a) – b) 8	a) – b) 5	a) 422 b) 251	a) 3 b) 2	a) 21 b) 18	a) – b) –	a) tak b) tak	a) ziemia w użytkowaniu osoby prywatnej b) –
a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) kościół użytkowany wyłącznie przez metodystów b) j.w.
a) 38 b) 30	a) 11 (2) b) 5	a) 654 b) 311	a) 28 b) 24	a) 93 b) 40	a) tak b) tak (10)	a) tak b) tak	a) dom parafialny przejęty przez Radę Miejską b) dom mieszkalny przejęty przez Radę Miejską

Glaznoty (zbór)	a) Paweł Kubiczek b) Franciszek Duda	a) 89 (89 / - / 43) b) 50 (50 / - / 40)	a) – b) –	a) kościół dla 150 osób, cmentarz (w współużytkowaniu z parafią metodystyczną) b) j. w.	a) 4301/4065 b) 6454/6230	a) – b) 3	
Goldap (zbór)	a) Czesław Gostomski b) Emil Zmijski	a) 250 (150 / 100 / 50) b) 30 (30 / - / 20)	a) 1 (sprzątaczką) b)	a) kaplica dla 50 osób, 3 cmentarze b) j.w.	a) 9775/9007 b) 5696/5695	a) 12 b) 7	
Górowo Haweckie (zbór)	a) Manfred Buchholz b) Otton Wittenberg	a) 302 (302 / - / 140) b) 87 (87 / - / 45)	a) – b) 1 (zakrystianka)	a) kościół dla 300 osób, cmentarz b) kościół dla 500 osób	a) 12255/9034 b) 2446/1795	a) 2 b) 6	
Hawa (zbór)	a) Horst Gollub b) Franciszek Duda	a) 150 (150 / - / 55) b) 111 (110 / - / 60)	a) – b) –	a) kościół dla 200 osób, cmentarz b) j. w.	a) 6983/6983 b) 5900/5600	a) 7 b) 12	
Jedwabno a) parafia b) zbór	a) Otton Wittenberg b) Henryk Zalewski	a) 599 (599 / - / 148) b) 204 (204 / - / 61)	a) – b) 1 (zakrystianka)	a) spalony kościół, kaplica dla 120 osób b) j.w., 8 cmentarzy	a) 9279/8160 b) 6985/6742	a) 14 b) 9	
Jerutki (parafia, w oryg. Małe Jerutki)	a) Tadeusz Bogucki b) Rudolf Turoń	a) 427 (427 / - / 107) b) 253 (250 / 3 / 163)	a) 2 (kościelny, kasjerka) b) 2 (kasjer, organista)	a) kościół dla 1000 osób, plebania, dom dla organisty, 10 arów sadu, cmentarz b) j.w. (kościół dla 1500 osób)	a) 10863/10645 b) 19200/12566	a) 5 b) 13	
Jeziorany (zbór)	a) Manfred Buchholz b) Lucjan Steinhagen	b) 72 (72 / - / 46) b) 66 + 22 w zakładzie dla nieuleczalnie chorych (46 / 20 / 40)	a) – b) 1 (kościelny)	a) kościół dla 200 osób, cmentarz b) j.w. (kościół dla 150 osób)	a) 3548/2755 b) 3847/3283	a) – b) –	
Kamienica (zbór)	a) Paweł Kubiczek b) Franciszek Duda	a) 60 (60 / - / 51) b) 32 (32 / - / 19)	a) – b) –	a) kaplica dla 50 osób, cmentarz b) j.w.	a) 4247/4150 b) 2162/1912	a) 5 b) 1	

a) – b) 4	a) 1 b) 1	a) 48 b) 45	a) 4 b) –	a) 2 b) 2	a) – b) –	a) – b) –	a) czasowo zbozem opie- kuje się Fran- ciszek Duda b) –
a) 15 b) –	a) 4 (1) b) –	a) 131 b) 59	a) 1 b) 1	a) 7 b) –	a) tak b) –	a) – b) tak	a) kaplica na 50 osób w domu prywat- nym b) j. w.
a) 9 b) –	a) 1 b) –	a) 53 b) 11	a) 1 b) 4	a) 15 b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) nastąpiła zmiana na stanowisku administratora
a) – b) 2	a) 2 b) 1	a) 142 b) 93	a) 2 b) 1	a) 7 b) 5	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –
a) 9 b) 4	a) 5 b) 1	a) 243 b) 150	a) 7 b) 3	a) 9 b) 25	a) tak b) –	a) – b) –	a) – b) od zboru odłączono stację kazno- dziejską Wały i przyłączono do Nidzicy
a) 4 b) 5	a) 7 b) 2	a) 195 b) 150	a) 15 b) 6	a) 14 b) 12	a) – b) –	a) – b) tak	a) – b) plebania, organistówka, zabudowania gospodarcze nie użytko- wane
a) – b) –	a) – b) –	a) 50 b) 66	a) – b) –	a) 3 b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) nastąpiła dwukrotna zmiana na stanowisku administratora
a) 2 b) –	a) 1 b) –	a) 50 b) 15	a) – b) –	a) 3 b) –	a) – b) tak (4)	a) – b) –	a) nastąpiła zmiana na stanowisku administratora b) placówkę obsługuje okresowo Stanisław Dorda

Karwica (zbór)	a) Henryk Szreder b) j.w.	a) 92 (92 / - / 29) b) 27 (27 / - / 15)	a) – b) –	a) 3 cmentarze b) j.w.	a) 1485/1203 b) 1351/1351	a) – b) 1	
Kętrzyn (parafia)	a) Paweł Bakalarz b) j.w.	a) 1038 (1038 / - / 329) b) 610 (610 / - / 162)	a) 1 (kościelna) b) j.w.	a) kaplica dla 400 osób b) kościół	a) 30140/28759 b) 45669/32505	a) 50 b) 41	
Klon (zbór)	a) Henryk Szreder b) j.w.	a) 179 (179 / - / 119) b) 143 (143 / - / 68)	a) – b) –	a) kościół dla 400 osób b) j.w.	a) 4974/4691 b) 7994/6557	a) 2 b) 2	
Kobuły (parafia)	a) Maksymilian Cybulla b) Wilhelm Firla	a) 676 (676 / - / 32) b) 373 (373 / - / 275)	a) 2 (kościelny, organista) b) j.w.	a) kościół dla 500 osób, plebania, dom parafialny z kaplicą, cmentarze b) j.w. (kościół dla 250 osób), 14 ha ziemi ornej	a) 24400/24153 b) 29690/17680	a) 14 b) 13	
Kociołek Szlachecki (zbór, w oryg. Kociołek)	a) Otton Hintz b) j.w.	a) 176 (176 / - / 45) b) 59 (59 / - / 18)	a) – b) –	a) kościół dla 800 osób, cmentarz b) j.w.	a) 3661/3661 b) 3154/3154	a) 5 b) 3	
Korsze (zbór)	a) Paweł Bakalarz b) j.w.	a) b.d. (b.d. / b.d. / 18) b) 27 (27 / - / -)	a) – b) –	a) kościół, cmentarz b) j.w.	a) 810/803 b) 1465/1392	a) 1 b) 1	
Kraplewo (parafia w stanie nieczynnym)	a) Paweł Kubiczek b) Franciszek Duda	a) – b) –	a) – b) –	a) kościół, cmentarz (w współużytkowaniu z parafią metodystyczną) b) j.w.	a) – b) –	a) – b) –	
Krukłanki (zbór, w org. Krukłanka)	a) Jan Sczech b) Emil Żmijewski	a) 160 (160 / - / 117) b) 110 (110 / - / 110)	a) – b) –	a) kaplica dla 250 osób z pomieszczeniami mieszkalnymi b) j.w.	a) 5216/5801 b) 8220/5637	a) 4 b) 2	
Księży Lasek (parafia)	a) b.d. b) Alfred Jagucki	a) b.d. b) 225 (225 / - / 95)	a) b.d. b) 2 (kościelny, kasjer)	a) b.d. b) kościół dla 300 osób, 4 cmentarze	a) b.d. b) 17887/12694	a) b.d. b) 5	

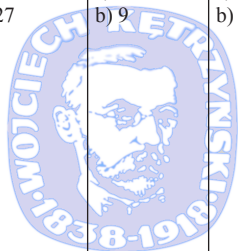
a) – b) –	a) – b) –	a) 21 b) 11	a) – b) –	a) – b) –	a) – a) –	a) – b) –	a) nabo- żeństwa odprawiane w mieszkaniu prywatnym b) j.w.
a) 33 b) 14	a) – b) 6	a) 505 b) 339	a) 12 b) 17	a) 67 b) 45	a) – b) –	a) tak b) –	a) – b) –
a) 5 b) –	a) 2 b) 1	a) 157 b) 103	a) 3 b) 2	a) 8 b) 6	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –
a) 16 b) –	a) 5 b) 8	a) 501 b) 270	a) 7 b) 5	a) 28 b) 13	a) – b) tak (15)	a) tak b) tak	a) 10 ha lasu i łąka przejęta przez Powia- tową Radę Narodową w Szczytnie b) 14 ha ziemi ornej przejętej przez Pań- stwowy Fun- dusz Ziemi
a) 5 b) –	a) 2 b) 2	a) 76 b) 35	a) 5 b) –	a) 5 b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) plebania przejęta przez Gromadzką Radę Naro- dową
a) 10 b) –	a) – b) –	a) 32 b) 2	a) – b) –	a) 12 b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –
a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) kościół i inne zabudo- wania użyt- kowane przez parafię meto- dystyczną b) –
a) 9 b) –	a) – b) 1	a) 45 b) 40	a) 2 a) 2	a) 12 b) 3	a) – b) –	a) – b) w or- ganizacji	a) – b) –
a) b.d. b) 4	a) b.d. b) 4	a) b.d. b) 184	a) b.d. b) 2	a) b.d. b) 19	a) b.d. b) –	a) b.d. b) –	a) b.d. b) ruiny plebanii i dom parafialny przejęte przez Gromadzką Radę Naro- dową

Lipowo (parafia)	a) Paweł Kubiczek b) Franciszek Duda	a) 208 (208 / - / 120) b) 130 (130 / - / 105)	a) - b) 1 (organizacja)	a) kościół dla 250 osób, plebania, cmentarz (współużytkowane z parafią metodystyczną) b) j.w. (kościół dla 300 osób)	a) 13370/12534 b) 1100/1060	a) 8 b) 7	
Liwa (zbór)	a) Paweł Kubiczek b) Franciszek Duda	a) 128 (128 / - / 64) b) 90 (90 / - / 60)	a) - b) -	a) kaplica dla 80 osób, cmentarz (współużytkowane ze Zjednoczonym Kościołem Ewangelicznym) b) j.w. (kaplica dla 100 osób)	a) 2500/2500 b) 2500/2350	a) 3 b) 2	
Lęguty (parafia, w org. Languty)	a) Horst Gollub b) Józef Kułak	a) 280 (280 / - / 190) b) 176 (176 / - / 85)	a) - b) -	a) kościół dla 150 osób, cmentarz b) j.w.	a) 4900/3800 b) 14017/13676	a) 9 b) 6	
Mańki (parafia)	a) Horst Gollub b) Józef Kułak	a) 420 (420 / - / 210) b) 314 (314 / - / 209)	a) - b) 1 (kościelna)	a) kościół dla 300 osób, 0,25 ha ogrodu, 1 ha ziemi ornej, cmentarz b) j.w.	a) 17900/11400 b) 17880/21572	a) 7 b) 8	
Miłki (zbór)	a) Jan Szezech b) j.w.	a) 168 (168 / - / 83) b) 126 (126 / - / 68)	a) - b) -	a) - b) -	a) 5614/4431 b) 5942/4372	a) 6 b) 5	
Mikołajki (parafia) b) stacja kaznodziejska: Szymonka	a) b.d. b) Władysław Pilch	a) b.d. b) 500 (450 / 50 / 196)	a) b.d. b) -	a) b.d. a) kościół dla 500 osób, plebania, cmentarz	a) b.d. b) 36175/44013	a) b.d. b) 60	
Miłomłyn (zbór)	a) Paweł Kubiczek b) Franciszek Duda	a) 74 (74 / - / 38) b) 170 (170 / - / 35)	a) - b) -	a) kaplica dla 40 osób, cmentarz b) j.w. (kaplica dla 60 osób)	a) b.d. b) 2700/2600	a) 7 b) 6	
Moraż (zbór)	a) Edmund Friszke b) Franciszek Duda	a) 180 (180 / - / 48) b) 58 (58 / - / 36)	a) - b) -	a) kaplica dla 60 osób, cmentarz b) j.w. (kaplica dla 50 osób)	a) 10320/8240 b) 5260/5180	a) 11 b) 6	

a) 7 b) 1	a) – b) 8	a) 140 b) 160	a) 3 b) 1	a) 3 b) –	a) – b) tak (8)	a) – b) tak	a) – b) nastąpiła zmiana na stanowisku administratora
a) 5 b) –	a) – b) 3	a) 63 b) 40	a) 2 b) 1	a) 6 b) –	a) – b) –	a) tak b) –	a) – b) –
a) 8 b) 4	a) 1 b) 2 (1)	a) 160 b) 127	a) 5 b) 3	a) 12 b) 7	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –
a) 10 b) 4	a) – b) 4	a) 234 b) 160	a) 6 b) –	a) 24 b) 10	a) – b) –	a) tak b) –	a) plebania przejęta przez Gromadzką Radę Narodową, z prawem użytkowania kilku izb przez parafię b) –
a) 4 b) 3	a) 5 b) –	a) 24 b) 18	a) 8 b) 3	a) 3 b) 3	a) – b) –	a) – b) –	a) kaplica w domu prywatnym dla 50 osób b) j.w.
a) b.d. b) 20	a) b.d. b) 15 (1)	a) b.d. b) 366	a) b.d. b) 10	a) b.d. b) 60	a) b.d. b) tak (60)	a) b.d. b) –	a) b.d. b) –
a) – b) –	a) 3 b) 1	a) 93 b) 31	a) 2 b) 1	a) 6 b) 4	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –
a) 16 b) –	a) 1 b) 1	a) 110 b) 24	a) 3 b) 1	a) 5 b) –	a) – b) tak (6)	a) tak b) –	a) – b) obsługuje okresowo Stanisław Dorda

Mragowo (parafia)	a) Edward Busse b) j.w.	a) 2910 (2760 / 150 / 1342) b) 1507 (1507 / - / 561)	a) 2 (organista, kościelna) b) j.w.	a) spalony kościół, kaplica dla 222 osób, plebania, 0,76 ha ziemi b) kościół dla 600 osób w odbudowie, kaplica dla 280 osób, plebania, 13 cmentarzy	a) 184839/132365 b) 282285/292234	a) 85 b) 82	
Nakomiady (parafia)	a) Eugeniusz Sauter b) Paweł Kubiczek	a) 980 (980 / - / 178) b) 460 (460 / - / 300)	a) 2 (organistka, kościelny) b) j.w.	a) kościół dla 600 osób, plebania, 0,5 ha sadu, kilka cmentarzy b) kościół dla 200 osób, plebania, 8 ha ziemi ornej, cmentarz	a) 11848/10788 b) 15227/12792	a) 21 b) 16	
Nawiady (parafia) b) stacja kaznodziejska: Dłużec	a) Maksymilian Cybulla b) Tomasz Bruell	a) 1480 (1480 / - / 550) b) 671 (671 / - / 400)	a) 3 (kościelna, organista, dyrygent chóru) b) 2 (kościelny, organista)	a) kościół dla 600–700 osób, dom parafialny z salą, 1 ha ziemi ornej, 12 cmentarzy b) kościół dla 800 osób, kaplica dla 150 osób, część plebanii, dom mieszkalny w Dłużcu służący jako kaplica, 8 ha ziemi ornej, 12 cmentarzy	a) 45172/37067 b) 42399/37626	a) 35 b) 26	
Nida (zбір, obecnie Ruciane-Nida)	a) Ryszard Małek b) Jan Noga	a) 201 (201 / - / 75) b) 71 (71 / - / 31)	a) – b) 1 (skarbnik)	a) kaplica dla 300 osób, 2 cmentarze b) kaplica dla 120 osób, cmentarz	a) 6095/4844 b) 3864/4359	a) 6 b) 4	

a) 65 b) 27	a) 22 (1) b) 8 (1)	a) 1519 b) 716	a) 59 b) 26	a) 151 b) 159	a) tak b) –	a) tak b) –	a) – b) obiekty niekultowe i ziemia prze- jęte przez Miejską Radę Narodową
a) 8 b) –	a) – b) 4	a) 420 b) 132	a) 13 b) 3	a) 43 b) 13	a) tak b) –	a) tak b) tak	a) – b) nastąpiła zmiana na stanowisku administratora
a) 39 b) 27	a) – b) 9	a) 951 b) 500	a) 14 b) 8	a) 33 b) 43	a) tak b) –	a) tak b) tak	a) nastąpiła zmiana na stanowisku administratora b) nastąpiła zmiana ad- ministrato- ra, nowy nie objął jeszcze stanowiska, zastępuje go Tomasz Bruell
a) 5 b) 1	a) – b) –	a) 99 b) 40	a) 5 b) 1	a) 15 b) 10	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) nastąpiła zmiana na stanowisku administrato- ra, otrzymał do pomocy Jana Gogółkę

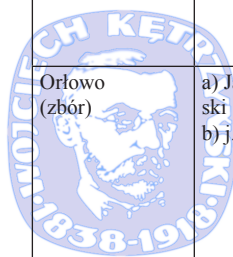
INSTYTUT PÓŁNOCNY
IM. WOJCIECHA KĘTRZYŃSKIEGO

Nidzica (parafia), stacje kaznodziejskie: a) Natać Mała b) Białuty, Wały, Natać Mała, Muszaki, Kozłowo	a) Jerzy Otello b) j.w.	a) 1200 (1200 / - / 700) b) 940 (940 / - / 311)	a) - b) 2 (kościelny, organista)	a) kościół dla 400 osób, część plebanii, 0,2 ha sadu b) j.w., plebania, 27 cmentarzy	a) 39514/39382 b) 40000/40000	a) 59 b) 42
Nowa Wieś, pow. Olsztyn (zbór)	a) Otton Wittenberg b) Henryk Zalewski	a) 164 (164 / - / 42) b) 104 (104 / - / 23)	a) 1 (zakrystianka) b) j.w.	a) kościół dla 500 osób, dom mieszkalny, 4 cmentarze b) kościół dla 500 osób, cmentarz	4899/4822	a) 5 b) 3
Nowa Wieś, pow. Szczytno (zbór)	a) Tadeusz Bogucki b) b.d.	a) 315 (315 / - / 102) b) b.d.	a) 2 (kościelny, kasjer) b) b.d.	a) kościół dla 300 osób, spalona plebania, cmentarz b) b.d.	a) 11118/99278 b.) b.d.	a) 3 b) b.d.
Nowy Dwór (zbór)	a) Otton Wittenberg b) Henryk Zalewski	a) 92 (92 / - / 25) b) 90 (90 / - / 22)	a) 1 (sprzątaczką) b) 1 (zakrystian)	a) kościół dla 500 osób, 3 cmentarze b) j.w. (1 cmentarz)	a) 2297/1948 b) 3043/2527	a) 1 b) 1
Okartowo (parafia)	a) Władysław Pilch b) j.w.	a) 230 (230 / - / 70) b) 150 (140 / 10 / 60)	a) - b) -	a) kościół b) kościół dla 200 osób, cmentarz	a) 7446/7265 b) 6750/6682	a) 11 b) 8
Olecko (parafia)	a) b.d. b) Edward Busse	a) b.d. b) 86 (86 / - / 53)	a) b.d. b) -	a) b.d. b) kaplica dla 120 osób, cmentarz	a) b.d. b) 5951/5914	a) b.d. b) 4
Olszewo (zbór)	a) Władysław Pilch b) b.d.	a) 369 (353 / - / 69)	a) - b) b.d.	a) kaplica dla 150 osób b) b.d.	a) 10189/9139 b) b.d.	a) 5 b) b.d.

a) 30 b) 22	a) 14 (4) b) 16 (2)	a) 651 b) 628	a) 13 b) 11	a) 60 b) 89	a) tak b) tak (21)	a) tak b) tak	a) zaznaczono, że liczba wiernymi zmniejsza się z powodu wyjazdu do Niemiec, wyodrębnion zbór w Gardynach i utworzono stację kaznodziejską w Nataci Małej, parafii zwrócono część plebanii b) –
a) – b) 1	a) 4 (2) b) –	a) 125 b) 52	a) 3 b) 3	a) – b) 1	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) dom mieszkalny przejęty przez Gromadzką Radę Narodową
a) – b) b.d.	a) 3 b) b.d.	a) 237 b) 5	a) 5 b) b.d.	a) 29 b) b.d.	a) – b) b.d.	a) – b) b.d.	a) – b) b.d.
a) – b) 2	a) – b) 1	a) 120 b) 61	a) 4 b) 2	a) – b) 1	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –
a) 2 b) 2	a) 6 b) 2	a) 70 b) 73	a) 1 b) 2	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –
a) b.d. b) 2	a) b.d. b) 2	a) b.d. b) 65	a) b.d. b) 1	a) b.d. b) 7	a) b.d. b) –	a) b.d. b) –	a) b.d. b) –
a) 8 b) b.d.	a) 3 b) b.d.	a) 243 b) b.d.	a) 7 b) b.d.	a) 20 b) b.d.	a) tak b) b.d.	a) – b) b.d.	a) – b) b.d.

Olsztyn (parafia) b) stacja kaznodziejska: Unieszewo	a) Edmund Friszke b) Otton Wittenberg	a) 620 (620 / - / 180) b) 420 (420 / - / 115)	a) 2 (organista, zakrystian) b) j.w.	a) kościół dla 250 osób, kaplica w Unieszewie dla 50 osób, plebania, 2 cmentarze b) j.w. (kościół dla 500 osób)	a) 38174/37921 b) 83286/47353	a) 19 b) 16	
Olsztynek (zbór)	a) Horst Gollub b) Józef Kułak	a) 69 (69 / - / 30) b) 70 (70 / - / 42)	a) - b) -	a) kaplica dla 100 osób, plebania, 0,5 ha sadu, cmentarz b) j.w.	a) 3800/2500 b) 3980/3650	a) -b) 1	
Opaleniec (zbór)	a) Jerzy Otello b) j.w.	a) 169 (169 / - / 110) b) 127 (127 / - / 90)	a) - b) -	a) kościół dla 400 osób, 3 cmentarze b) j.w.	a) 6011/5587 b) 11433/7575	a) 1 b) 2	
Orłowo (zbór)	a) Jan Stokowski b) j.w.	a) 172 (172 / - / 119) b) 52 (52 / - / 34)	a) 1 (kościelny) b) -	a) kościół dla 400 osób, spalona plebania, zabudowania gospodarcze, 3 cmentarze b) kościół dla 500 osób, 6 cmentarzy	a) 12528/11019 b) 3505/2811	a) 7 b) 1	
Orzysz (parafia)	a) Władysław Pilch b) j.w.	a) 50 (50 / - / 15) b) 20 (12 / 8 / 3)	a) - b) -	a) kaplica dla 100 osób b) j.w.	a) 1499/1498 b) 800/750	a) 1 b) 1	
Ostróda (parafia)	a) Paweł Kubiczek b) Franciszek Duda	a) 235 (235 / - / 129) b) 190 (190 / - / 100)	a) b) 2 (organista, kościelna)	a) kościół dla 1000 osób, plebania, 2 cmentarze b) j.w.	a) 13101/12845 b) 12000/11279	a) 24 b) 17	
Pasłęk (zbór)	a) Edmund Friszke b) Stanisław Dorda	a) 185 (160 / 25 / 43) b) 80 (80 / - / 52)	a) - b) -	a) kaplica dla 120 osób, cmentarz b) kościół dla 150 osób, cmentarz	a) 13360/10211 b) 8444/4405	a) - b) 9	

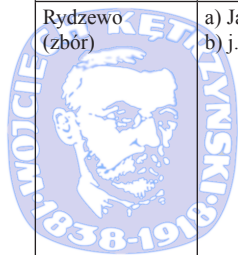
INSTITUT PASTORALNY
IM. WOJCIECHA KĘPIŃSKIEGO

a) 17 b) 3	a) 6 b) 4	a) 603 b) 389	a) 14 b) 5	a) 28 b) 32	a) tak b) tak (42)	a) tak b) tak	a) – b) nastąpiła zmiana na stanowisku administratora
a) 2 b) –	a) – b) –	a) 30 b) 18	a) – b) –	a) 4 b) 8	a) – b) –	a) – b) –	a) plebania użytkowana wspólnie z duchownym metodystycznym b) j.w.
a) 4 b) 2	a) – b) 1	a) 60 b) 73	a) 4 b) 1	a) – b) 3	a) – a) –	a) – b) –	a) – b) plebania przejęta przez Gromadzką Radę Narodową
a) 1 b) –	a) 5 b) 2	a) 128 b) 64	a) 3 b) 1	a) 8 b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) mury spalonej plebanii i zabudowania gospodarcze przejęte przez Gminną Radę Narodową
a) 6 b) –	a) – b) 1	a) 38 b) 6	a) – b) 1	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –
a) 14 b) 3	a) 5 b) 8	a) 202 b) 175	a) 6 b) 7	a) 19 b) 14	a) – b) –	a) tak b) –	a) wszystkie nieruchomości wspólne użytkowane z parafią metodystyczną b) j.w.; nastąpiła zmiana na stanowisku administratora
a) 15 b) –	a) 1 b) 2	a) 65 b) 35	a) 7 b) 2	a) 7 b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –

Pasym (parafia)	a) b.d. b) Henryk Zalewski	a) b.d. b) 651 (651 / - / 162)	a) b.d. b) 3 (kierownik chóru, organistka, zakrystianka)	a) b.d. b) kościół dla 2000 osób, cmentarz	a) – b) 65893/53000	a) b.d. b) 20
Piecki (parafia)	a) Maksymilian Cybulla b) Tomasz Bruell	a) 800 (800 / - / 300) b) 242 (242 / - / 143)	a) 2 (organistka, kościelna) b) j.w.	a) kaplica dla 250 osób, 7 cmentarzy b) j.w.	a) 19480/18062 b) 16717/13836	a) 11 b) 15
Pisz (parafia)	a) Otton Hintz b) j.w.	a) 497 (497 / - / 137) b) 272 (272 / - / 97)	a) – b) –	a) kaplica dla 180 osób, plebania, cmentarz b) j.w. (kaplica dla 200 osób)	a) 16071/16071 b) 14077/14077	a) 24 b) 20
Pozezdrze (zbór, w org. Posesdrze) b) stacja kaznodziejska: Jakunówka	a) Jan Szezech b) Emil Zmijewski	a) 201 (201 / - / 76) b) 115 (115 / - / 45)	a) – b) –	a) kaplica cmentarna dla 60 osób, cmentarz b) j.w.	a) 8163/5999 b) 7473/5938	a) 7 b) 5
Prabuty (zbór)	a) Paweł Kubiczek b) Henryk Sikora	a) 106 (106 / - / 40) b) 60 (50 / 10 / 20)	a) – b) –	a) kościół dla 80 osób, dom zborowy, cmentarz b) kościół dla 300 osób, cmentarz	a) 4112/4112 b) 4000/4000	a) 3 b) 3
Rańsk (parafia)	a) Emil Jeske b) Alfred Jagucki	a) 1000 (1000 / - / 260) b) 622 (622 / - / b.d.)	a) 2 (kościelny, organistka) b) 3 (kasjer, organista, kościelny)	a) kościół dla 600 osób, plebania, 0,5 ha sadu, 6,5 ha ziemi ornej, 7 cmentarzy b) kościół, plebania z kaplicą, 4 cmentarze	a) 16606/16606 b) 25762/23549	a) 19 b) 24
Rasząg (zbór)	a) Maksymilian Cybulla b) Lucjan Steinhagen	a) 108 (108 / - / 34) b) 67 (67 / - / 26)	a) – b) 2 (organistka, kościelna-księżowa)	a) kaplica dla 130 osób, 0,5 ha ziemi ornej, cmentarz b) kościół dla 150 osób, cmentarz	a) 4584/4379 b) 6394/4314	a) 2 b) 2
Reszel (zbór)	a) Maksymilian Cybulla b) Lucjan Steinhagen	a) 68 (68 / - / 17) b) 57 (54 / 3 / 12)	a) – b) 1 (kościelna-księżowa)	a) kościół dla 800 osób, kaplica cmentarna dla 40 osób, cmentarz b) zrujnowany kościół dla 2500 osób, zrujnowana kaplica cmentarna, cmentarz	a) 3403/2391 b) 4244/3537	a) 2 b) –

a) b.d. b) –	a) b.d. b) 6	a) b.d. b) 1354	a) b.d. b) 5	a) b.d. b) 53	a) b.d. b) tak (25)	a) b.d. b) tak	a) b.d. b) nastąpiła zmiana na stanowisku administratora, plebania i dom mieszkalny przejęte przez Gromadzką Radę Narodową
a) 18 b) 10	a) 6 b) –	a) 395 b) 135	a) 6 b) 3	a) 34 b) 30	a) tak b) –	a) tak b) –	a) nastąpiła zmiana na stanowisku administratora b) j.w.
a) 31 b) –	a) – b) 2	a) 274 b) 97	a) 15 b) 8	a) 45 b) 12	a) tak b) tak (12)	a) – b) –	a) – b) –
a) 10 b) 4	a) 1 b) 1	a) 24 b) 45	a) 2 b) 3	a) 17 b) 5	a) – b) –	a) – b) tak	a) – b) –
b) – b) –	a) – b) 2	a) 61 b) 90	a) 1 b) –	a) 8 b) 5	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) nastąpiła zmiana na stanowisku administratora
a) 18 b) –	a) 12 (1) b) 6 (1)	a) 900 b) 280	a) 16 b) 8	a) 22 b) 13	a) – b) tak (30)	a) tak b) –	a) odzyskano plebanie od milicji b) –
a) 4 b) –	a) – b) 2 (1)	a) 165 b) 88	a) 2 b) 1	a) 5 b) 7	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) nastąpiła dwukrotna zmiana na stanowisku
a) 4 b) –	a) – b) –	a) 44 b) 33	a) – b) –	a) 3 b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) nastąpiła dwukrotna zmiana na stanowisku administratora

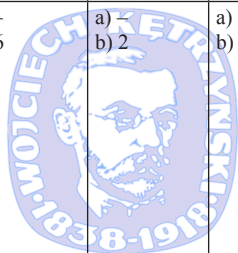
Rozogi (parafia)	a) Henryk Szreder b) j.w.	a) 655 (655 / - / 320) b) 367 (367 / - / 172)	a) – b) –	a) kościół dla 1000 osób, dom parafialny b) kościół dla 1000 osób, 9 cmentarzy	a) 14612/13464 b) 15665/14340	a) 25 b) 16	
Rybno (parafia)	a) Emil Jeske b) Alfred Jagucki	a) 800 (800 / - / 240) b) 395 (395 / - / 172)	a) 1 (organistka) b) 1 (kościelna)	a) kościół dla 450 osób, plebania, budynki gospodarcze, 0,6 ha sadu, 0,9 ha ziemi ornej, 12 cmentarzy b) kościół dla 300 osób, 8 cmentarzy	a) 16437/16437 b) 17878/15653	a) 11 b) 20	
Rydzewo (zbór)	a) Jan Szczeh b) j.w.	a) 305 (305 / - / 183) b) 215 (215 / - / 105)	a) 2 (organistka, sprzętacz) b) j.w.	a) plebania z kaplicą dla 50 osób b) plebania z kaplicą dla 100 osób	a) 7598/5668 b) 12568/10671	a) 7 b) 5	
Ryn (parafia)	a) Eugeniusz Sauter b) Paweł Kubiczek	a) 1450 (1450 / - / 218) b) 800 (800 / - / 400)	a) 1 (kościelna) b) 1 (organistka)	a) spalony kościół, kaplica dla 450 osób, plebania, 0,3 ha ogrodu, cmentarz b) spalony kościół, kaplica dla 200 osób, plebania, 1 ha ziemi ornej, cmentarz	a) 21497/21236 b) 32844/32140	a) 41 b) 30	
Siemiany (zbór) b) nieczynny)	a) Paweł Kubiczek b) Franciszek Duda	a) 100 (- / 100 / -) b) –	a) – b) –	a) kaplica b) cmentarz	a) – b) –	a) – b) –	
Smykowo (zbór nieczynny, w org. Szmiwałd Duży)	a) Paweł Kubiczek b) Franciszek Duda	a) – b) –	a) – b) –	a) kaplica, cmentarz (w współużytkowaniu z parafią metodystyczną) b) j.w.	a) – b) –	a) – b) –	

INSTYTUT BADAŃ REGIONALNY
IM. WOJCIECHA KĘTRZYŃSKIEGO

a) 18 b) 10	a) 8 b) 3	a) 280 b) 201	a) 9 b) 6	a) 17 b) 26	a) – b) tak (120)	a) tak b) –	a) odzyskano dom parafialny b) dom parafialny przejęty przez Gromadzką Radę Narodową
a) 17 b) 2	a) 5 b) 2	a) 870 b) 117	a) 4 b) 2	a) 28 b) 3	a) – b) –	a) tak (chór, zespół mandolinistów i instrumentów dętych) b) tak	a) odzyskano budynki gospodarcze b) plebania, budynki gospodarcze, sad i ziemia orna przejęte przez Gminną Radę Narodową
a) – b) 6	a) – b) 2	a) 48 b) 40	a) 5 b) 2	a) 13 b) 12	a) – b) –	a) – b) –	a) Wydział do spraw Wyznań przekazał plebanię Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, pozostawiając zbiorowi pomieszczenie na kaplicę b) –
a) 37 b) 14	a) 12 (1) b) 5	a) 650 b) 534	a) 16 b) 10	a) 95 b) 34	a) tak b) –	a) tak b) tak	a) cmentarz współużytkowany z parafią katolicką b) nastąpiła zmiana administratora
a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –
a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) nie korzysta się z praw własności z powodu braku wyznawców b) –

INSTYTUT PÓŁNOCNY
IM. WOJCIECHA KĘTRZYŃSKIEGO

Sorkwity (parafia)	a) Wilhelm Firla b) j.w.	a) 1000 (1000 / - / 670) b) 565 (565 / - / 320)	a) 1 (kościelna) b) 2 (kościelny, organista)	a) kościół dla 600 osób, plebania, 3 domy mieszkalne, 7 ha ziemi ornej, cmentarz b) j.w. (kościół dla 280 osób)	a) 21350/18890 b) 23086/20255	a) 24 b) 24	
Spychowo (zbór, w org. Pupy)	a) Henryk Szreder b) j.w.	a) 135 (135 / - / 62) b) 88 (88 / - / 40)	a) - b) -	a) kościół dla 400 osób, cmentarz b) kościół dla 800 osób, 2 cmentarze	a) 3328/3200 b) 3284/2950	a) 7 b) 3	
Srokowo (zbór)	a) Paweł Bakalarz b) j.w.	a) 121 (121 / - / 74) b) 71 (71 / - / 34)	a) - b) -	a) kościół dla 150 osób b) kościół	a) 3807/4289 b) 3553/3282	a) 6 b) 5	
Stare Miasto (parafia)	a) Paweł Kubiczek b) Franciszek Duda	a) 80 (80 / - / 35) b) 60 (60 / - / 35)	a) - b) -	a) kościół dla 180 osób, cmentarz b) j.w.	a) 10760/10064 b) 3767/3100	a) 10 b) 2	
Sterławki Wielkie (zbór)	a) Jan Szezech b) j.w.	a) 253 (253 / - / 139) b) 153 (153 / - / 68)	a) - b) -	a) plebania z kaplicą dla 100 osób, 4 ha ziemi ornej b) j.w.	a) 8959/8248 b) 7463/6862	a) 10 b) 5	
Suwałki (parafia, z siedzibą w Olecku)	a) Czesław Gostomski b) Emil Zmijewski	a) 315 (315 / - / 85) b) 95 (95 / - / 40)	a) 1 (sprzątaczką) b) -	a) kościół dla 500 osób, cmentarz b) -	a) 20775/19371 b) 11692/9658	a) 11 b) 2	
Szczytno (parafia)	a) Alfred Jagucki b) j.w.	a) 1338 (1338 / - / 638) b) 924 (924 / - / 472)	a) 1 (kościelny) b) 1 (zakrystianka)	a) kościół dla 700 osób, kaplica cmentarna dla 180 osób, 0,8 ha sadu, 14 cmentarzy b) j.w.	a) 64897/63363 b) 87756/87756	a) 44 b) 39	
Szestno (parafia)	a) Edward Busse b) j.w.	a) 1002 (972 / 30 / - 463) b) 507 (507 / - / 251)	a) 1 (organista) b) 1 (kościelna)	kościół dla 600 osób, sala parafialna dla 300 osób, plebania, 8,3 ha sadu i ziemi ornej, 11 cmentarzy b) j.w., (bez ziemi)	a) 32721/30252 b) 17541/17178	a) 32 b) 17	

a) 22 b) 6	a) 6 b) 7	a) 572 b) 320	a) 28 b) 8	a) 50 b) 35	a) tak b) tak (25)	a) tak b) tak	a) domy i ziemia w użytkowaniu parafialnego Domu Opieki dla Dorosłych b) –
a) 11 b) –	a) 1 b) 1	a) 63 b) 28	a) – b) 4	a) 19 b) 1	a) tak b) tak (14)	a) – b) –	a) – b) –
a) 11 b) –	a) 3 b) 2	a) 52 b) 52	a) 1 b) 1	a) 21 b) 12	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –
a) 3 b) 2	a) 2 (1) b) –	a) 77 b) 15	a) 3 b) –	a) 5 b) –	a) – b) tak (4)	a) – b) –	a) – b) zbór obsłu- guje okreso- wo Stanisław Dorda
a) 19 b) 5	a) 1 b) 1	a) 45 b) 11	a) 5 b) 1	a) 12 b) 7	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –
a) 19 b) –	a) 3 (2) b) 1	a) 485 b) 226	a) 3 b) –	a) 12 b) 3	a) tak b) tak (3)	a) – b) tak	a) – b) –
a) 35 b) 12	a) 7 b) 12	a) 896 b) 562	a) 19 b) 17	a) 87 b) 64	a) tak b) tak (42)	a) tak b) tak	a) – b) budynki i pomieszcze- nia niekulto- we przejęte przez Miejską Radę Naro- dową
a) 15 b) 7	a) 10 b) 6	a) 597 b) 397	a) 13 b) 3	a) 48 b) 39	a) – b) –	a) tak b) tak	a) – b) ziemia i budynki niekultowe przejęte przez Gromadzką Radę Naro- dową

Szymanowo (zbór)	a) Paweł Kubiczek b) Franciszek Duda	a) 65 (65 / - / 37) b) 37 (37 / - / 16)	a) – b) –	a) kaplica w plebanii, cmentarz a) kaplica dla 45 osób, cmentarz	a) 1263/1163 b) 1254/1000	a) 5 b) 1	
Szymany (zbór, w oryg. Szymany Duże)	a) Alfred Jagucki b) Henryk Ćmok	a) 162 (162 / - / 94) b) 110 (110 / - / 54)	a) – b) 2 (kaszjer, kościelny)	a) kościół dla 180 osób, 0,8 ha sadu, 6 cmentarzy b) j.w. (kościół dla 180 osób)	a) 8221/7594 b) 9357/4718	a) 2 b) 3	
Szymonka (parafia)	a) b.d. b) Władysław Piłch	a) b.d. b) 150 (140 / 10 / 45)	a) b.d. b) –	a) b.d. b) kaplica dla 300 osób, cmentarz	a) b.d. b) 5945/6939	a) b.d. b) 5	
Świątajno (parafia)	a) Tadeusz Bogucki b) Rudolf Turoń	a) 239 (239 / - / 112) b) 210 (210 / - / 120)	a) 2 (kaszjerka, kościelna) b) 1 (kaszjer)	a) kaplica dla 100 osób w mieszkaniu prywatnym, cmentarz b) j.w.	a) 9988/8774 b) 14721/11321	a) 7 b) 8	
Targowo (zbór)	a) Emil Jeske b) Alfred Jagucki	a) 150 (150 / - / 62) b) 105 (105 / - / b.d.)	a) – b) 1 (kościelny)	a) kościół dla 600 osób, plebania, 0,3 ha sadu, 7 ha ziemi ornej, 5 cmentarzy b) kościół, plebania z prawem użytkowania jednej izby, 3 cmentarze	a) 6500/6500 b) 6420/4960	a) 4 b) 3	
Trelkowo (a, parafia, b, zbór)	a) Alfred Jagucki b) j.w.	a) 264 (264 / - / 163) b) 158 (158 / - / 83)	a) – b) –	a) kościół dla 500 osób, 7 cmentarzy b) kościół dla 500 osób, 10 ha ziemi ornej, 7 cmentarzy	a) 14331/12148 b) 11407/8339	a) 8 b) 4	

a) – b) –	a) – b) –	a) 20 b) 18	a) – b) 1	a) 1 b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) jedna sala w plebanii przeznaczona na kaplicę, pozostałe izby zajmuje rodzina kato- licka, nastąpi- ła zmiana na stanowisku administratora b) nastąpiła zmiana na stanowisku administratora
a) 2 b) 2	a) 4 b) –	a) 98 b) 78	a) 1 b) 1	a) 7 b) 5	a) – b) –	a) tak b) –	a) – b) nastąpiła zmiana na stanowisku administratora
a) b.d. b) 4	a) b.d. b) 2	a) b.d. b) 112	a) b.d. b) 2	a) b.d. b) –	a) b.d. b) 10	a) b.d. b) –	a) b.d. b) –
a) 5 b) 6	a) 10 b) 1	a) 225 b) 151	a) 12 b) 6	a) 34 b) 15	a) – b) –	a) tak b) tak	a) cmentarz współużytko- wany z parafią katolicką b) –
a) 6 b) –	a) 2 b) b.d.	a) 360 b) b.d.	a) 2 b) b.d.	a) 12 b) b.d.	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –
a) 8 b) 4	a) 6 b) 1	a) 146 b) 112	a) 2 b) –	a) 8 b) 4	a) – b) –	a) tak b) –	a) jedynie 2 pokoje w plebanii w użytkowaniu parafii b) plebania i budynki gospodarcze przejęte przez Gromadzką Radę Naro- dową, parafia zachowała prawo do 2 pomieszczeń plebanii

Ukta (parafia) b) stacja ka- znodziejska: Krutynia	a) Ryszard Małek b) Jan Noga	a) 1231 /1231 / - / 550) b) 490 (440 / 50 / 330)	a) 1 (za- krystianka) b) 2 (skarbnik, kościelna)	a) kościół dla 1000 osób, kaplica dla 150 osób, plebania, 3 ha ziemi ornej, cmentarz b) kościół dla 500 osób, kaplica dla 100 osób, plebania, kilka cmentarzy	a) 35397/30826 b) 26587/31019	a) 44 b) 31
Uźranki (parafia)	a) Władysław Pilch b) Paweł Kubi- czek	a) 500 (450 / - / 130) b) 200 (200 / - / 80)	a) 3 (or- ganistka, księgowy, praco prac kościelny) b) 1 (orga- nista)	a) kościół dla 1000 osób, plebania, 0,5 ogrodu, 8 ha ziemi ornej, cmentarz a) j.w. (kościół dla 750 osób)	a) 20000/18000 b) 17375/10910	a) 6 b) 6
Warpuny (parafia)	a) Wilhelm Firla b) j.w.	a) 1000 (1000 / - / 750) b) 650 (650 / - / 400)	a) - b) 2 (or- ganista, kościelny)	a) kościół dla 600 osób, plebania, dom zborowy z kaplicą, 6 ha ziemi ornej, cmentarz b) j.w. (kościół dla 350 osób)	a) 35575/27250 b) 41355/25918	a) 17 b) 10
Wejsuny (zbór, w oryg. Wajsuny)	a) Ryszard Małek b) Jan Noga	a) 399 (399 / - / 151) b) 153 (153 / - / 35)	a) 1 (za- krystian) b) 1 (skarbnik)	a) kościół dla 400 osób, plebania z kaplicą, cmentarz b) j.w.	a) 11966/8962 b) 7524/8362	a) 4 b) 3
Węgorzewo (parafia)	a) Jan Szezech b) Emil Zmi- jowski	a) 360 (360 / - / 105) b) 190 (190 / - / 70)	a) 2 (dzwon- nik, ko- ścielna) b) 1 (ko- ścielna)	a) kościół dla 400 osób, plebania, cmentarz b) j.w. (bez ple- banii)	a) 20674/22171 b) 18195/15793	a) 12 b) 3

a) 36 b) 12	a) 12 b) 7	a) 531 b) 375	a) 27 b) 17	a) 68 b) 80	a) tak b) tak (15)	a) tak b) tak	a) oddano na 3 lata Gromadzkiej Radzie Narodowej 2,5 ha ziemi z powodu niemożności zagospodarowania b) nastąpiła zmiana na stanowisku administratora
a) 6 b) –	a) 4 b) 3	a) 167 b) 123	a) 12 b) 6	a) 18 b) 8	a) – b) –	a) tak b) –	a) – b) nastąpiła zmiana na stanowisku administratora
a) 30 b) 8	a) 14 b) –	a) 588 b) 350	a) 14 b) 10	a) 50 b) 25	a) tak b) tak (20)	a) tak b) tak	a) plebania wydzierżawiona Ośrodкови Zdrowia b) –
a) 12 b) 1	a) 3 b) –	a) 254 b) 260	a) 1 b) 1	a) 14 b) 15	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) nastąpiła zmiana na stanowisku administratora, obsługuje tymczasowo Jan Gogółka
a) – b) –	a) – b) 3	a) 174 b) 135	a) 8 b) 7	a) 18 b) 10	a) – b) –	a) tak b) tak	a) – b) plebania w użytkowaniu Kościoła katolickiego

Wielbark (parafia)	a) Jerzy Otello b) j.w.	a) 361 (361 / - / 229) b) 321 (321 / - / 195)	a) – b) 2 (organista, kościelny)	a) kościół, plebania, 0,4 ha sadu, cmentarz b) kościół dla 3000 osób, 0,4 ha sadu, 7 cmentarzy	a) 33620/31900 b) 31427/29339	a) 13 b) 14
Wydminy (parafia)	a) Jan Stokowski b) j.w.	a) 429 (429 / - / 271) b) 308 (308 / - / 186)	a) 1 (kościelna) b) j.w.	a) kaplica dla 200 osób, plebania, dom mieszkalny, 0,4 ha sadu i ziemi ornej, 9 cmentarzy b) j.w. (brak plebanii), 10 cmentarzy	a) 25158/21810 b) 32317/25078	a) 19 b) 17
Zalewo (zbór)	a) Paweł Kubiczek b) Franciszek Duda	a) 99 (99 / - / 59) b) 74 (68 / 8 / 38)	a) – b) –	a) kaplica dla 80 osób, plebania, 1 ha ziemi ornej, cmentarz b) kościół dla 80 osób, 35 a ziemi ornej, 30 a łąki, cmentarz	a) 6363/6363 b) 5469/4576	a) 20 b) 5
Zelki (zbór)	a) Jan Stokowski b) j.w.	a) 159 (159 / - / 82) b) 69 (69 / - / 38)	a) – b) –	a) kościół dla 300 osób, spalona plebania, 5 cmentarzy b) j.w.	a) 2997/2824 b) 2096/2057	a) 1 b) –

Oznaczenia: b.d.: brak danych; – : zjawisko nie występuje lub go nie wykazano

Źródła:

Archiwum Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, Diecezja Mazurska, Dane statystyczne parafii Diecezji Mazurskiej na dzień 31 XII 1956 roku;

Archiwum Akt Nowych, 38/523, Dane statystyczne parafii Diecezji Mazurskiej na dzień 31 XII 1959 roku.

a) 13 b) 5	a) 5 (1) b) 2	a) 235 b) 210	a) 6 b) 3	a) 45 b) 15	a) – b) –	a) – b) –	a) dom parafialny zajęty przez lokatorów, z wyjątkiem sali parafialnej wynajętej przez Zarząd Kin w Olsztynie b) plebania i dom parafialna przejęte przez Gromadzką Radę Narodową
a) 14 b) –	a) 3 b) 3	a) 282 b) 248	a) 5 b) 4	a) 28 b) –	a) – b) tak (10 latem, 5 zimą)	a) tak b) tak	a) dom mieszkalny użytkujący zborownicy, cmentarz w Węgorzewie współużytkowany z katolikami b) plebania przejęta przez Gromadzką Radę Narodową, parafia zachowała prawo do korzystania z części pomieszczeń
a) 14 b) 7	a) 1 (1) b) –	a) 55 b) 32	a) 10 b) –	a) 8 b) –	a) – b) tak (27)	a) – b) –	a) nastąpiła zmiana na stanowisku administratora b) plebania przejęta przez Gromadzką Radę Narodową, placówkę obsługuje tymczasowo Stanisław Dorda
a) – b) –	a) – b) –	a) 57 b) 17	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –	a) – b) –

INSTYTUT PÓŁNOCNY
IM. WOJCIECHA KĘTRZYŃSKIEGO

Grzegorz Jasiński, *Die Situation der Evangelisch-Augsburgischen Kirche in der Diözese Masuren im Lichte der Statistik aus den Jahren 1956–1959*

Zusammenfassung

Anhand der statistischen Angaben wurde der Wandel der Evangelisch-Augsburgischen Kirche in der Diözese Masuren gezeigt, der von einer massenhaften Auswanderung der Bevölkerung der lutherischen Konfession nach beiden Deutschlands verursacht wurde. Die Zahl der Gläubigen in der Diözese verminderte sich in Laufe von drei Jahren um 41,8% (von 39 811 auf ca. 23 200), die Gemeinderäte wurden gespalten, das Einkommen der Diözese verringerte sich beträchtlich (obwohl der Prozentsatz der Gläubigen, die die Kirchenspenden zahlten, blieb erhalten). Zusammen mit der evangelischen Bevölkerung wanderten sieben Pfarrer nach Deutschland aus, zwei Pfarrer wurden von den staatlichen Behörden wegen ihrer pro-deutschen Einstellung aus Masuren ausgesiedelt. Im Jahr 1959 fanden intensive Enteignungsmaßnahmen statt, wobei der Staat die Pfarrhäuser und andere Gebäude, die nicht dem Kultus dienen, der Evangelisch-Augsburgischen Kirche wegnahm. Dies erschwerte die seelsorgerische und soziale Tätigkeit der Kirche, auch die materiellen Grundlagen ihrer Existenz wurden erschüttert.

Übersetzt von Alina Kuzborska

Grzegorz Jasiński, *The situation in the Masurian diocese of the Evangelical-Augsburg Church in the light of statistical data from 1956–1959*

Summary

Based on static data, changes in the diocese of the Masurian Evangelical-Augsburg Church were caused by the mass movement of Lutheran people to both German states. The number of faithful in the diocese decreased by 41.8% (from 39,811 to around 23,200), the parish council disintegrated, and the diocese's income fell drastically (although the percentage of Church contributions paid by the faithful remained at the previous level). Along with the faithful, seven priests went to Germany; two state authorities were removed from the Masurian territories because of their pro-German views. 1959 is also a time of intensified efforts by the state authorities to procure the rectory and other non-religious buildings from the Church, which greatly undermined the Church's pastoral and social work, and undermined the material basis of its existence.

Translated by Aleksander Pluskowski

dr hab. Grzegorz Jasiński, prof. UWM
Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski
gm.jasinski@wp.pl

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Akt Nowych
Archiwum Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, Diecezja Mazurska.
Archiwum Parafii Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Kętrzynie.
Archiwum Parafii Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Mrągowie.

Źródła drukowane

Rok 1956 na Warmii i Mazurach
1998. Rok 1956 na Warmii i Mazurach. Wybór źródeł, wyd. B. Łukaszewicz, Olsztyn.

Urban K.

2000. *Luteranie i metodyści na Mazurach 1945–1957*, Kraków.

Opracowania

Bielawny K.

2008. *Kościół Ewangelicko-Augsburski na Warmii i Mazurach po II wojnie światowej w spojrzeniu historyczno-ekumenicznym*, Olsztyn.

Jasiński G.

2012a. *Akcja represyjna wobec ludności niemieckiej w województwie olsztyńskim przed wyborami do sejmu w 1952 roku*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie, nr 1 (275), ss. 33–77 (cz. I).

2012b. *Akcja represyjna wobec ludności niemieckiej w województwie olsztyńskim przed wyborami do sejmu w 1952 roku*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie, nr 2 (276), ss. 290–331 (cz. II).

2016. *Mniejszości narodowe na Warmii i Mazurach (1945–1989). Stan badań*, w: *Warmińsko-Mazurskie Studia z Historii Najnowszej*, red. D. Krysiak, t. I, Olsztyn, ss. 19–120.

Kopiczko A.

1996. *Kościół warmiński a polityka wyznaniowa po II wojnie światowej*, Olsztyn.

Sakson A.

1990. *Mazurzy – społeczność pogranicza*, Poznań.

1998. *Stosunki narodowościowe na Warmii i Mazurach 1945–1997*, Poznań.

Sławiński W.

2009. *Spory o nieruchomości Kościołów ewangelickich w Polsce w latach 1945–1947 – ujęcie historyczno-prawne. Zarys zagadnienia*, w: *Polski protestantyzm w czasach nazizmu i komunizmu*. Zbiór studiów pod red. J. Kłaczkowa, Toruń, ss. 356–371.

Stoła D.

2012. *Kraj bez wyjścia? Migracje z Polski 1949–1989*, Warszawa.